

enshrined in normative legal documents (Law on Education; National Strategy for the Development of Education in Ukraine for 2012-2021; Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 1392 of 23.11.2011 «On Approval of the State Standard basic and complete secondary education»).

The content of information and communication competence is analyzed. Attention was drawn to the lack of unification of the term nomination. Thus, in different classifications we find such names as «informational-digital competence», «competence in information and communication technologies», «competence in digital technologies», «information competence».

We find that competency is a multidimensional phenomenon includes the ability to use ICT in learning, work and daily life to accomplish different types of tasks; ability to critically evaluate the results of technological activity as much as possible; skills to respond promptly to change, willingness to constantly improve themselves in parallel with the development of computer technology.

The circular structure of information and communication competence is investigated: «mastering theoretical knowledge is the use of acquired knowledge in practice by performing problematic tasks», where neither of the elements is dominant, but organically complements each other due to the interconnections between them.

Five stages of forming the stated competence are distinguished: from laying the foundations of working with technology as such to developing the skills to choose the most efficient and economical time-consuming way of solving the task.

Key words: competences; ICT; pupils; secondary school; globalization; innovation, Google services.

Одержано 02.09.2019

УДК 373.2.015.31

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2019.74.196615>

ОЛЕНА ГАВРИЛО

ORCID: 0000-0001-8260-1448

(Суми)

Place of work: Sumy A. S. Makarenko Pedagogical University

Country: Ukraine

Email: leih972@gmail.com

ПРОБЛЕМИ ГОТОВНОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ І БАТЬКІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті подані результати дослідження педагогічної готовності вихователів закладів дошкільної освіти до проведення екологічного виховання дітей. Серед проблем визначено, що педагоги недостатньо ознайомлені з його завданнями та різноманітністю форм, методів і засобів, що дозволяють досягнути мету – формування екологічної культури дошкільників. Батьки вихованців також переважно не готові продовжувати процес екологічного виховання, розпочатий закладом дошкільної освіти, використовуючи усі можливості. Більшість дорослих, що оточують дошкільників, покладаються на пасивне засвоєння дітьми норм екологодоцільної поведінки та формування емоційно-ціннісного ставлення до природного довкілля.

Ключові слова: екологічне виховання; екологічна культура; дошкільна освіта; вихователі; заклади дошкільної освіти; співпраця з батьками.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Екологічне виховання дітей дошкільного віку стоїть серед найбільш актуальних питань освіти, оскільки світове суспільство нарешті звернуло увагу на загострення екологічної кризи на всій планеті. Покращити ситуацію можливо лише при зміні ставлення до довкілля з боку усього людства, тобто, сформованості екологічної свідомості кожного. Ця складова особистості молодого покоління визначатиме майбутнє цивілізації, отже, починати формування її необхідно вже з раннього віку. В Україні значну роль у становленні особистості дитини відіграють педагоги закладів дошкільної освіти, які впливають не лише безпосередньо на свого вихованця, але і його батьків.

Аналіз основних досліджень і публікацій. В останні роки підготовці фахівців дошкільної освіти приділяється все більше уваги в педагогічній науці. Зокрема, А. Чаговець наголошує на тому, що випускник вищого навчального педагогічного закладу повинен бути здатен до самовдосконалення та активізації професійної позиції (Чаговець, 2015, с. 100). Т. Лісовська акцентує увагу на зростанні значущості педагогічної діяльності та ролі педагога у сучасному суспільстві (Лісовська, 2016). Питання готовності педагогів до якісного втілення у практику своїх професійних знань і вмінь висвітлюються у працях О. Вашак, К. Коновалової, Г. Корінної, Л. Машкіної, Т. Скалозуб та багатьох інших. Дослідження Т. Грановської стосуються саме проблем готовності вихователя до використання різних методів екологічного виховання дошкільників, і особливо – пошуково-дослідницької діяльності в природі (Грановська, 2013). Грунтовні дослідження у сфері підготовки майбутніх вихователів є колом наукових інтересів Н. Лисенко, З. Плохій, Г. Беленької, А. Богуш, Н. Гавриш та інших.

Однак як показують наші дослідження, відносно невелика частина вихователів готова використовувати власні професійні здібності й особистісні якості в процесі екологічного виховання дошкільників. У той самий час небагато батьків також мають достатньо високий рівень екологічної свідомості, щоб позитивно впливати на цей аспект виховання дитини, підкріплюючи і розширюючи зусилля закладів дошкільної освіти, а іноді чинять і прямо протилежний вплив. Отже, **метою статті** є визначення кола проблем, які перешкоджають ефективному здійсненню екологічного виховання дітей дошкільного віку. Для досягнення мети нами були розроблені анкети та організовані опитування вихователів і батьків; після опитування оброблено та проаналізовано отримані результати.

Виклад основного матеріалу дослідження. Роль дорослих у формуванні особистості дитини у дошкільній педагогіці доведена багатьма вченими. Зокрема, В. Волкова наголошує на необхідності врахування цього впливу під час роботи вихователя, особливо у співпраці з батьками, які часто дають негативний приклад поведінки у природі (Волкова, 2017, с. 14). У цьому випадку дошкільники засвоюють не ті правила, що чують у закладі дошкільної освіти, а ті, що спостерігають щодня у своїй сім'ї. Ми вважаємо, що авторитет і педагогічна майстерність вихователя може здійснити злам у подібній тенденції, але проблема готовності самих педагогів до екологічного виховання дітей у межах екоцентричної концепції стоїть досить гостро.

З метою встановлення рівня усвідомленості вихователями завдань та знання методів і засобів екологічного виховання було проведено анкетування педагогів. Базою проведення дослідження був Лохвицький дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 1. Перше питання стосувалося пріоритетів у цілях дошкільної освіти з точки зору вихователів. Серед основних завдань виховання педагоги називають: оволодіння грамотою (33,5 %); повноцінний фізичний розвиток (25,4 %); виховання основ моральної поведінки (22,1 %); основ екологічної культури (14,6 %); естетичний розвиток (4,4 %). Як видно з відповідей, в цілому залишається традиційним бачення самими педагогами закладу дошкільної освіти як бази підготовки до школи, тобто, надання суми знань і навичок у навчанні. Надаючи великого значення інтелектуальній підготовці, вихователі забувають, що діти дошкільного віку в першу чергу повинні навчитися сприймати світ у всьому різноманітті й аналізувати свої відчуття. У ставленні до навколишнього саме емоції відіграють значну роль, вони повинні бути задіяні у тому числі в оволодінні різними знаннями та вміннями, оскільки впливають на ставлення до довкілля.

Поняття екологічної культури особистості для більшості респондентів є нерозкритим, оскільки 35,3 % зводять його до «любові до природи»; 23,9 % взагалі не змогли відповісти на поставлене запитання. Приблизно рівна кількість вихователів (14,3 % і 14,7 %) розуміють екологічну культуру як відповідальне ставлення до навколишнього середовища, та включають до неї ще наявність елементарних знань про взаємозв'язки в природі. Лише 11,8 % вихователів вкладають у зміст цього поняття також дотримання правил поведінки в природі. Нерозуміння педагогами цілісної мети екологічного виховання, тобто, формування екологічної культури у дітей, зводить цей процес до простого отримання фактичних знань, не підтриманих ціннісним і емоційним компонентами.

Якщо брати до уваги саме професійні вміння вихователів у використанні методики навчання й виховання, то можна стверджувати, що в ознайомленні дітей з природою перевага надається тим формам і методам, які забезпечують безпосереднє сприймання природи. Це спостереження (їх проводять 36,8% педагогів), прогулянки (їх використовують для ознайомлення з природними явищами 32,8 %), екскурсії (30,4 %). Майже всі опитувані широко застосовують методи наочного (87,3 %) і вербального (71,2 %) впливу на дітей; 17,5 % – використовують працю в природі; 63,7 % – доручення, пов'язані з доглядом за об'єктами природи; 33,9 % – ігрові методи. Виходячи з цього, можна сказати, що педагоги мають достатню методичну підготовку. Однак не усі сучасні розробки педагогічної науки ввійшли в постійну практику ЗДО. Використовують маршрути екологічними стежинами всього 19,3% вихователів. Недооцінюється педагогами значення проведення еколого-краєзнавчої роботи з дітьми дошкільного віку – тільки 8,1 % вважають, що це можливо здійснювати в закладах дошкільної освіти. Дні Здоров'я, які формують у дітей уявлення про вплив природних засобів на організм людини, проводяться лише окремими вихователями (7,8 %). Позитивним показником є те, що перевага надається практичним методам роботи. Старші дошкільники систематично залучаються до виконання доручень, пов'язаних з доглядом за об'єктами природи, чергувань у живому куточку, праці на ділянках.

З'ясовуючи, які засоби екологічного виховання обираються у закладі, ми виявили, що більшість з них (у 75,1 % вихователів) є традиційними в ознайомленні з природою. Переважно це самі об'єкти і явища природи або їх моделі. Звертають увагу на виховні можливості художньої літератури 67,8 % педагогів. Твори мистецтва як засіб використовують 53,5 %, що немало; однак варто звернути увагу й інших вихователів на те, що мистецтво формує емоційне ставлення до природи, навчає бачити прекрасне в навколишньому світі. 45,3 % вихователів серед засобів назвали народну педагогіку, а 16,4 % – специфічний жанр літератури – екологічну казку. На нашу думку, недостатня увага надається творчій діяльності, лише 23,9 % вихователів реалізують її як засіб екологічного виховання дошкільників.

Принцип інтеграції зараз активно реалізується у закладах дошкільної освіти України, на заняттях поєднуються різні сфери знань, що підвищує рівень процесу формування життєвої компетентності дітей дошкільного віку. Отже, наступне питання анкети дало можливість з'ясувати, з якими напрямками розвитку дітей вихователі поєднують екологічне виховання. Переважна більшість педагогів (82,2 %) реалізують ці завдання на заняттях з розвитку мовлення; на заняттях із музичного та образотворчого мистецтва проводять роботу з екологічного виховання тільки 24,6 %. На заняттях з логіко-математичного циклу проводять цю роботу 15,7 % опитаних вихователів. Практично жоден із них не бачить можливості займатися екологічним вихованням на заняттях із фізичної культури, хоча на даний час є чимало можливостей ознайомлювати дітей з оздоровчим впливом різних природних факторів, проводити рухливі ігри, де діти імітують тварин, або психогімнастику, де вони «перетворюються» на рослини. На нашу думку, це свідчить про низький інтерес більшості вихователів до сучасної методичної і наукової літератури.

Однією з умов успішного здійснення екологічного виховання дітей дошкільного віку називають єдність позиції закладу дошкільної освіти і сім'ї в цьому питанні. Це вимагає від вихователів взаємодії з батьками, знання про ситуацію та ставлення родини вихованців до різних питань екологічної освіти. Тому в ході дослідження було проведено також анкетування для батьків.

Проаналізувавши його результати, ми з'ясували, що майже у кожній родині є домашні улюбленці. Та лише 35% батьків розуміють, як важливо залучати дітей до догляду за тваринами, адже саме в цей період життя закладаються основи відповідальності та самостійності. На запитання, чи є кімнатні рослини вдома, більшість (63 %) респондентів відповіли позитивно, але доручення своїм дітям з догляду за ними дають тільки 12% батьків, всі інші вважають, що діти ще занадто малі для цього і можуть лише нашкодити рослинам. Відповіді на запитання «Чи буваєте ви з дитиною на природі? Якщо так, то де?» були майже однакові. 78% батьків разом з дітьми відвідують парк переважно з метою вигуляти домашнього улюбленця, пояснюючи це браком часу для частих поїздки на природу; 19 % дорослих, окрім парку, бувають з дітьми в лісі та біля річки, щоб помилуватися природою та відпочити з рідними на пікніку; лише 3% батьків беруть своїх дітей на відпочинок в гори. На питання «Де дитина зазвичай проводить літо?» 23% батьків відповіли, що вдома, 37 % відправляють у село до родичів, і 40 % беруть з собою на відпочинок до моря. Слід зазначити, що для дітей невеликих міст та сіл контакти з природним довкіллям є повсякденними, хоча найчастіше не використовуються дорослими як можливість виховної та розвивальної роботи.

Всі батьки згодні, щоб їх дітей залучали до спілкування з природою в закладі дошкільної освіти, але 59 % з них пояснили, що не мають вільного часу на те, щоб отримані знання дітей закріплювати вдома після важкого робочого дня. Пропозиції щодо організації екологічної освіти в закладі дошкільної освіти змогли обґрунтувати лише 27 % батьків, всі інші зійшлися на думці, що мають недостатню теоретичну і методичну базу з цього питання, тому мови щодо надання рекомендацій вихователю не може бути.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Загалом, проведене дослідження дозволило виділити проблеми, що стоять перед вихователями закладів дошкільної освіти в процесі екологічного виховання дітей. Перша – недостатня обізнаність педагогів з понятійним апаратом екології як науки, і зокрема, феномену екологічної культури; досить вузьке розуміння цілей та завдань екологічного виховання дошкільників; недостатня методична підготовка з точки зору дотримання принципів системності та інтегративності в цьому напрямку дошкільної освіти. У освітньому процесі закладу природа використовується як засіб розумового і естетичного розвитку дітей, що є позитивною тенденцією, однак залишається майже без уваги аксіологічний аспект виховного процесу, який, на нашу думку, є ключовим у формуванні екологічної свідомості. Серед методів екологічного виховання переважають вербальні й такі, що забезпечують безпосередню взаємодію з природою, але часто педагоги в ході їх застосування втрачають можливості виховного впливу на дошкільників, особливо при можливому поєднанні різних видів діяльності та сфер знань. Також не надто активно в практику освітнього процесу входять нові форми й засоби екологічного виховання, такі як подорожі екологічною стежиною, читання екологічних казок, фізичні вправи та рухливі ігри, психогімнастика, художня й музична творчість та інші. З іншого боку, батьки дітей не допомагають у продовженні освітнього процесу вдома і закріпленні його результатів, хоча мають багато можливостей для цього.

Названі причини призводять до того, що більшість вихователів закладу відчують труднощі у здійсненні екологічного виховання дітей. У старших дошкільників є необхідні передумови формування екологічної культури, їм доступне розуміння різнобічних цінностей природи, вони вміють виразити свої емоції від спілкування з природою у творчій діяльності, знають правила поведінки. Проте їхнє ставлення до природи має обмежену – естетичну або прагматичну мотивацію, і проникнення екологічного змісту в різні напрямки освітнього процесу забезпечить успішне формування екологічної культури вихованців. Виховання ціннісного ставлення до природи в умовах закладу дошкільної освіти майже не підтримується батьками. За результатами дослідження, батьки потребують теоретичної і методичної допомоги педагогів з цього питання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Вашак О. Підготовка майбутніх вихователів до екологічного виховання дошкільників на засадах етнопедагогіки. *Педагогічні науки*. 2009. № 2. С. 49–54.
- Волкова В. А., Барсук С. О. Педагогічні умови екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічні науки*. 2017. Т. 2, № 75. С. 11–15.
- Грановська Т. Роль вихователя у формуванні екологічної свідомості дітей дошкільного віку. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2013. № 5. С. 129–132.
- Курняк Л. М. Екологічна культура: поняття та формування. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. Хмельницький, 2015. № 10. С. 48–51.
- Лисенко Н. В. Теорія і практика екологічної освіти: дошкільник-педагог. Київ : Слово, 2009. 400 с.
- Лісовська Т. Проблема професійної підготовки майбутніх фахівців з дошкільної освіти у вищих навчальних закладах. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2016. № 2 (53). С. 101–108.
- Найда Р. Г. До проблеми формування життєвої компетентності дитини в дошкільному закладі. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія Педагогічні науки*. 2016. Вип. 2 (84). С. 86–90.
- Науменко Т. С. Психолого-педагогічні механізми сприймання авторських казок природознавчого змісту дітьми старшого дошкільного віку в контексті екологічного виховання. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія Психолого-педагогічні науки*. Ніжин, 2012. № 5. С. 117–121.
- Чаговець А. Сучасна професійна підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Теоретичний аспект. *Обрії*. 2015. № 1 (40). С. 99–102.

REFERENCES

- Chahovets, A. (2015). Suchasna profesiina pidhotovka maibutnikh vykhovateliv doshkilnykh navchalnykh zakladiv. Teoretychnyi aspekt [Modern professional training of future preschool teachers. Theoretical aspect]. *Obrii [Horizons]*, 1(40), 99-102 [in Ukrainian].

- Hranovska, T. (2013). Rol vykhovatelya u formuvanni ekolohichnoi svidomosti ditei doshkilnogo viku [The role of the teacher in shaping the ecological consciousness of preschool children]. *Research Notes. Series "Psychology and Pedagogy Research" (Nizhyn Mykola Gogol State University)*, 5, 129-132 [in Ukrainian].
- Kurniak, L. M. (2015). Ekolohichna kultura: poniattia ta formuvannia [Ecological culture: concepts and formation]. *Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnologii Universytetu «Ukraina» [Collection of Scientific Papers of Khmelnytsky Institute of Social Technologies of University "Ukraine"]*, 10, 48-51 [in Ukrainian].
- Lisovska, T. (2016). Problema profesiinoi pidhotovky maibutnykh fakhivtsiv z doshkilnoi osvity u vyshchyykh navchalnykh zakladakh [The Problem of Professional Training of Future Specialists in Preschool Education in Higher Educational Institutions]. *Naukovyi visnyk MNU imeni V.O. Sukhomlynskoho. Seriya Pedagogichni nauky [Scientific Bulletin of VO Sukhomlynsky National University. Series Pedagogical Sciences]*, 2(53), 101-108 [in Ukrainian].
- Lysenko, N. V. (2009). *Teoriia i praktyka ekolohichnoi osvity: doshkilnyk-pedahoh [Theory and practice of environmental education: preschool teacher]*. Kyiv: Slovo [in Ukrainian].
- Naida, R. H. (2016). Do problemy formuvannia zhyttievoi kompetentnosti dytyny v doshkilnomu zakladi [To the problem of forming the child's vital competence in preschool institution]. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Sciences*, 2(84), 86-90 [in Ukrainian].
- Naumenko, T. S. (2012). Psykholoho-pedahohichni mekhanizmy sprymannia avtorskykh kazok pryrodoznavchoho zmistu ditny starshoho doshkilnogo viku v konteksti ekolohichnoho vykhovannia [Psychological and pedagogical mechanisms of perception of copyright fairy tales of children of older preschool age in the context of ecological education]. *Research Notes. Series "Psychology and Pedagogy Research" (Nizhyn Mykola Gogol State University)*, 5, 117-121 [in Ukrainian].
- Vashak, O. (2009). Pidhotovka maibutnykh vykhovatelyv do ekolohichnoho vykhovannia doshkilnykiv na zasadakh etnopedahohiky [Preparation of future educators for ecological education of preschool children on the basis of ethnopedagogy]. *Pedagogical Sciences*, 2, 49-54 [in Ukrainian].
- Volkova, V. A., & Barsuk, S. O. (2017). Pedagogichni umovy ekolohichnoho vykhovannia ditei starshoho doshkilnogo viku [Pedagogical conditions of ecological education of preschool children]. *Collection of scientific works "Pedagogical sciences"*, 2(75), 11-15 [in Ukrainian].

OLENA HAVRYLO

Place of work: Sumy A. S. Makarenko Pedagogical University

Country: Ukraine

Email: leih972@gmail.com

PROBLEMS OF THE PRESCHOOL TEACHERS' AND PARENTS' PREPAREDNESS TO ENJOYMENT OF ENVIRONMENTAL EDUCATION OF PRESCHOOL AGE CHILDREN

The article presents the results of the study of pedagogical readiness of the teachers of pre-school educational institutions to conduct ecological upbringing of children. The first problem is the insufficient definition of entrepreneurship of the ecological culture by the educators. The other side of the problem is their limited knowledge of current developments in the environmental education of preschoolers. And few educators carry out environmental education in the system, combining it with other spheres of knowledge. During the acquaintance of the children with nature attention is paid to their mental and aesthetic development, but the axiological aspect remains aside. A positive trend is the using of methods of direct contact with nature among the tools; literature and art works as well. The preschoolers work at the kindergarten land plot, in the corner of wildlife. Also, natural objects predominate as a means of education. However, during receiving the knowledge children do not always have a well-established nature-based behavior, and educators do not use the opportunity to give a good example of it. Small number of the teachers work with ecological tales and the creativity of children. At the same time, parents rarely continue the process of environmental education at home, motivated by lack of time and methodological knowledge and skills. Children aren't trust care for animals and plants. As a conclusion it is necessary to raise the ecological culture of educators, who should cooperate with the parents of pupils in this area of activity.

Key words: environmental education; ecological culture; preschool education; preschool teachers; pre-school education institution; cooperation with parents.

Одержано 05.09.2019

УДК 374(091)

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2019.74.196621>

ВАЛЕНТИНА ДВІЖОНА

ORCID: 0000-0002-0315-4406

(Київ)

Place of work: Preshov, University

Country: Ukraine

Email: valen.tina79@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ МОТОРНОГО ТА КОГНІТИВНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОТОРНОЮ АЛАЛІЄЮ

У ході викладу матеріалів статті висвітлену проблему моторного та когнітивного розвитку дітей дошкільного віку з моторною алалією, що набула пріоритетного значення на сучасному етапі розвитку інклюзивної освіти в Україні та світі. Це пов'язано із збільшенням кількості дітей з різноманітними мовленнєвими порушеннями, які впливають на рівень засвоєння дитиною навчального матеріалу.